

1166
243

СПОР

ЈОВ. Н. ТОМИЋА и А. БЕЛИЋА

У БЕОГРАДУ

НОВА ШТАМПАРИЈА „ДАВИДОВИЋ“. — ЈБУБ. М. ДАВИДОВИЋА.

1910.

0

ID = 25075719

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

И. Бр. 45254

СПОР

ЈОВ. Н. ТОМИЋА и А. БЕЛИЋА

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Čelović
BEOGRAD

У БЕОГРАДУ

НОВА ШТАМПАРИЈА „ДАВИДОВИЋ“. — ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋА.

1910.

Многим је читаоцима, из дневних листова у којима се водила полемика између мене и г. Ј. Томића, познат главни садржај ове афере; зато се ја не бих морао наново на њу враћати. То не бих чинио ни себе ради, јер је она, за све време трајања, остављала у мени мучан осећај и стално питање: зар људи од науке и просвете, којих је код нас тако мало, немају пречих и достојнијих послова, него да воде овакве полемике по дневним листовима. Али сада, пошто се све свршило, када сам хтео једним погледом и једном мишљу да окарактеришем целу ову дискусију, када сам хтео, колико се год више могло, да прозрем у побуде мога противника и да оценим корист коју његов начин рада у оваквим приликама доноси нашој науци, а још више нашим несређеним научним приликама, ја сам дошао до закључка да *интереси* сређивања баш тих прилика *империјално* захтевају да се поступци слични г. Томићевим у будуће сасвим онемогуће. Јер за *прави* научни рад тражи се узајамно поверење, мирно и хладно расуђивање, а не тешка и ружна сумњичења, оптужбе, клевете и све оно што је пратило рад мога противника у овом спору. Како је врло тешко у сваком посебном случају верификовати такав рад и показати све његове рђаве стране, сматрао сам да ће сама *факта* овога спора, која су врло типична за г. Томића и за људе његова кова, бити најречитији израз оним мислима које напред изнесох. Она ће показати да средства г. Томићева не могу бити више употребљена у нашој научној литератури, ни у нашем данашњем друштву, без опасности да им се утврди прави

значај и одреди заслужно место. Само тако ће их се клонити сви они који буду хтели да се о њима води рачуна у нашој науци и да им се призна да су радили на напретку наше културе и просвете, а не на њеном назатку; да су у наше културнонаучне прилике уносили љубав ка истини и савесност, а не пометњу и растројство.

У таквом смислу ја и прештампавам ову полемику, која представља за мене, иако се њоме утврдило да у свима тачкама овога спора имам ја право а не мој противник, врло непријатну успомену из мојих књижевнонаучних односа.

А. Б. *Смић*

ПРВИ ОДЕЉАК.

Провокација г. Ј. Томића. — Мој одговор и г. Томићево побијање неких мојих тврђења; изношење фалсификата у мом одговору. — Пристанак г. Томићев на предложен Суд части и одређивање пуномоћника са обеју страна.

I

ОТВОРЕНО ПИСМО

Господ. **Александру Белићу,**
ванр. професору Универзитета.

Није ми нимало пријатно, господине професоре, што Вас на овај начин опомињем да искупите задану реч; али, изгледа, као да није могло бити друкчије.

Добро промеравајући своје речи, пре кратког времена, на једном месту, где се одмеравала вредност извесних научних радова, констатовао сам како је г. Х у „Споменику“ XLVII прештампао римске натписе, које је пре тога г. У био објавио у „Старинару“ Н. Р., II, и да г. Х неке чак није ни обележио да су били објављени. Ви сте ми на то одговорили да је те натписе г. Х поново штампао зато *што их г. У није тачно издао ни прошумачио* и за потврду својих речи нудили сте опкладу у доста велику своту новаца.

Како не располажем толиким новцем, а знам да за решење оваких спорних питања има и других путова осем крупних опклада, одбио сам ваш предлог, али

нисам заборавио да Вас упитам: да ли *смеше* и *јавно поновити* то своје тврђење и имате ли доказа за њ? Ви сте, господине професоре, изјавили да смете и то учинити и да имате доказа.

Ја се користим вашом категоричном изјавом, заданом вашом речју, и молим Вас лепо да *јавно поновите* своје тврђење те да ме разуверите од уверења добијеног поређењем обе публикације. То захтева озбиљност прилике и средине у којој је пало такво тврђење и где се тражи добро одмеравање свега што ће се изнети.

Ствар није ни велика, ни тешка. Цео рад је врло прост: треба упоредити обе публикације. Мислим да Вам за све то не треба више од *десет дана*, и надам се да ћете искупити своју реч на време.

Ви ћете ме, господине, необично обрадовати, ако пружите *правих* доказа, којих ја не могах видети. Али, ако се, којим случајем, деси да ви нисте ни поредили публикације, међутим сте онако јуначки тврдили *што не постоји*, ја се надам да ћете и сами *осетити* како је такав поступак за осуду, и да је у толико тежи у колико је место за њ било врло непогодно.

Примите, господ. професоре, ит.д.

„Штампа“ од 7. фебр. 1910, бр. 38.

Јов. Н. Томић

II

ПОВОДОМ ОТВОРЕНОГ ПИСМА

Г. **Јов. Томића**, библиотекара Нар. библиотеке.

У Народном Музеју у Београду налазе се четири латинска натписа из једне римске колоније у Србији. Сваки има права да их проучава и издаје. Г. др. Милоје Васић штампао је први у Старинару Н. Р. II за г. 1907 три натписа од та четири, а четврти је штампао први пут проф. др. Никола Вулић 1906 г. у Гласу LXXII (стр. 44—45); а по други пут штампао га је г. др.

Милоје Васић 1907 г. на поменутом месту. 1909 г. штампано је др. Никола Вулић у својој великој књизи, Антички споменици у Србији (Споменик XLVII), поново сва та четири натписа. У тој публикацији заузимају ти натписи страну и по.

Око издања тих натписа изродила се у Академији Наука распра између мене и г. Ј. Томића. Г. Томић је бацио на г. Вулића, као новог издавача тих натписа, тешке оптужбе и незаслужено сумњичење. Али то му није било довољно, већ је ту ствар изнео из Академије на улицу. Да би се сачувао од прекора што такве ствари расправља на улици, он је, са лицемерном учтивошћу, заменио имена поменуте господе математичким знацима (X и Y), а име Академије Наука врло провидним алузијама. Али математика и провидне алузије нису ипак могле да прикрију у г. Томића недостатак такта према Академији и колегијалног понашања према мени.

Ако сам ја добро разумео г. Томића, он замера г. Вулићу што за *неке* натписе, које је он од горња *четири* прештампано 1909 г., није рекао да их је неко пре њега наштампано. Вероватно, тиме је хтео г. Томић да оптужи г. Вулића да је имао намеру од својих претходника несавесно да одузме првенство у издавању тих натписа; или, можда, да је тим урадио још нешто горе! Ствар стоји међутим овако.

За *три* натписа г. Вулић је тачно означаио да их је пре њега издао г. Милоје Васић (Споменик XLVII стр. 125). А за *четврти*? Четврти је натпис први издао сам г. Н. Вулић и то је споменуо у Споменику. А г. Васић је своје издању тога натписа које је изашло *после* г. Вулићевог издања додао само фотографију; међутим текст натписа у г. Васићевом издању представља просто прештапавање Вулићевог текста, а не копију према Васићевој фотографији или оригиналу. О томе се свако може врло лако уверити.

У трећем реду тога натписа у Вулићевом првом издању стоји *vixit*; на Васићевој фотографији међутим

стоји чисто и разговетно само *vix*. А у Васићевом читању и тумачењу тога текста стоји ипак *vixit* као у Вулићевом првом издању, а не *vix* и *vix(it)*, како би требало, да је Васићево читање рађено према фотографији. Јасно је, дакле, да је читање тога текста г. Васић узео од г. Вулића. А можда је г. Томић баш за тај текст највише осумњичио г. Вулића!

После овога ја тражим, у интересу научничке савесности г. Вулићеве и г. Томићеве, да г. Томић тачно означи, који су то „неки“ натписи, који су били прво наштампани у Старинару, а за које то г. Вулић није рекао, и шта значи његово сумњичење г. Вулића у овом послу.

Ја сам рекао да г. Васић није добро протумачио и издао натписе, које је после тачно публикувао г. Вулић.

Г. Томић, са наивним самопоуздањем, и пре пет дана и сада, када је имао доста времена да савесно пореди оба издања и да добро промери што тврди, категорички изјављује: да он није могао, поредећи издање г. Вулићево и г. Васићево, да се увери да међу њима има икакве разлике.

Ствар је ову врло лако и просто констатовати.

1. У натпису у Старинару Н. Р. II за 1907 г., Додатак, страна 23, г. Васић чита *Alumno*. То не ваља. Треба као у г. Вулића *alumno*. Јер онако како г. Васић чита, *Alumno* значи особно име; а та реч није особно име и никад то не може бити, већ значи просто „храњеник“, „питомац“ (*Zögling*). Из тога се види, како у епиграфији мале ствари могу да покажу велико незнање.

У истом натпису г. Васић чита *S. R(egalius или Regalis) Callistianus*. Узгред да поменем да је према фотографији и транскрипцији требало почетну заграду ставити иза *g. Г. Васићево* „или *Regalis*“ не ваља, јер је *Reg* овде породично име и може гласити једино *Regalius*. А *Regalis* би значило надимак, који овако меша г. Васић са породичним именом. У г. Вулића је тачно само *Regalius*.

2. У другом натпису (стр. 24) г. Васић чита *XL*.

U. Ulp(ia) Faustina. И то ништа не ваља. Од броја V (5) начинио је г. Васић U које овде не може ништа значити. И то је у г. Вулића тачно XLV (45).

3. У трећем натпису (стр. 25) Васић је написао у транскрипцији споменика vixit. То опет ништа не ваља, већ треба, као у г. Вулића, vix.

4. Уз четврти натпис (стр. 22) Васићева фотографија нејасна је. Г. Вулић је дао одличну фотографију његову, и сада се може тачно верификовати читање и овога натписа. Поред фотографије штампао је г. Вулић поново и текст натписа и опис тога споменика, којим се исправљају неке ситније нетачности у г. Васића, исто онако као што је и г. Васић на стр. 25 штампао текст трећег натписа због фотографије.

Сем овога има у оба издања још доста ситнијих разлика којима ја нећу морити читаоца. Ја мислим да је и оволико било довољно да се констатује:

1) Да међу г. Вулићевим и г. Васићевим издањем у сва четири натписа има *знајних разлика*; и

2) да сва одступања г. Васићевог издања од г. Вулићевог, која сам изнео, представљају г. Васићеве грешке.

Пошто је г. Томић порицао и једно и друго, то га сада јавно позивам да *у року од 10 дана* изјави:

1) Да ли заиста постоје разлике које сам изнео?

2) Да ли су разлике у издању поменутих натписа грешке г. Васићеве или г. Вулићеве.

Али ако он о њима не могадне дати свој суд, као што их није могао, по његовом властитом признању, ни опазити, онда предлажем изборни суд од тројице људи који ће објективно овај наш спор решити. А ако г. Томић не верује нашим људима, ја, са великом готовошћу, пристајем да овај спор предамо у руке признатим светским епиграфима, на пр. проф. Борману, Домашевском или ком другом, од чијег ће решења зависити моја или г. Томићева исправност у овој ствари.

Д-р Александар Белић

„Штампа“ од 11/II 1910, бр. 42.

ванр. проф. Универзитета.

Напомена. Истог дана изашао је тај мој чланак и у „Нов. Врем.“. Овде се прештампава само оно место из „Нов. Врем.“ које се тиче једног погрешно наштампаног места горњег чланка у „Штампи“, а које је боље (не сасвим добро!) наштампано у „Нов. Врем.“ (в. сада Прилоге, III).

2. У другом натпису (стр. 24) г. Васић чита XL. U. Ulp(ia) Faustina. И то ништа не ваља. Од броја V (5) начинио је г. Васић V које овде не може ништа значити. И то је у Вулића тачно — XLV (45).

„Н. Време“ од 11/II 1910, бр. 42.

III

ДРУГО ОТВОРЕНО ПИСМО

г. Александру Белићу,

ванредном проф. Универзитета.

Прочитао сам Ваш одговор у „Штампи“, господине професоре, на моје прво отворено писмо и задовољан сам њим више него сам очекивао: прво, што сам сазнао више него ми је требало, и друго што ми је он дао материјала за ово друго писмо.

Ваш је одговор интересантан, и његова садржина гонила ме је да не чекам десет дана — колико сте ми дали рока — него да Вам упутим ово друго писмо одмах, још сутрадан. Али нисам хтео толико хитати, кад за живот имам још који дан. Осим тога имам још један разлог. Ако будете стрпељиви, навестићу Вам га тек при крају писма.

Као што видите, не бежим. Некако није ми то у крви. А и зашто да бежим? Верујте ми, Ваш ми је одговор само дао више воље да ратујем. А да борбе мора бити, то сам знао још чим сам се одлучио да Вам пошљем ово друго писмо. Само ја у овој борби нећу бити као Ваш последњи полемичар, као онај мирољубиви г. Решетар!

I

Још пре него сам се решио да Вам упутим оно прво писмо, знао сам добро с ким имам посла. Поме- нута полемика Ваша с г. Решетаром казивала ми је више него Ваша фотографија, коју човек из ње може добити. Па знао сам и то да, у овом мегдану, нећу према себи имати само Вас него читав један фронт, ту ме је ут- врдио Ваш одговор. Јер — осим ако се не варам — не изгледа ми да сте Ви могли бити онако кратковиди, као што изгледате у њему. При свем том што Вас врло добро посматрам у оној полемици са г. Решетаром, и што тамо има пуно које чега, чега има и у овом Вашем одговору, ипак не изгледа ми да сте вољно могли бити толико затворених очију према истини. Ако се у томе варам, и ако је оно у целини Ваш напис, у толико горе по Вас!

Тамо има много које чега од чега само Ви можете црвенети. А то Вам не гине, јер ја нећу бити мило- срдан као хришћанин. Ја чак нисам ни као Мојсијев следбеник да исповедам: око за око. Одавно сам при- сталица Гарибалдијева аксиома: ко мене у леђа, ја ћу њега у лице! Само у тој борби нећу се служити вашим средствима. Лаж на страну, него истину на среду! У оста- лом то и одговара мотиву нашега спора.

II

Има само једна ствар у Вашем одговору, коју нећу претресати.

То је оно Ваше пребацивање мени за некоректност према Академији.

Да сте Ви човек, који има права да ми то пре- бацује, верујте ми да бих то одмах примио к срцу. Али Ви, господине професоре, немате права на то. Ви, у том погледу, имате само да ћутите и муком да ћутите. Разлоге немојте тражити, јер кад их сами знате, не- мојте тражити да их јавно саопштавам. За Вас лично

боље је, а и за мене, не што бих вас сликао, него да у те ствари сасвим не посвећујемо улицу.

Дакле, пређимо преко тога и не зачикавајте, па да се после не извињавате и не тврдите да сам ја крив. Преко тога ударимо тешки камен из „Ђићена“ са „далматинске обале код Ријеке“ (то је, знате, онај камен који Вас је поклопио у полемици с г. Решетаром па да се и не дигнете више!)

Али ако сам прешао преко тог питања, да се најшира јавност не меша у ствари које је се не тичу, не може бити то и са другима. Ви сте задужили и мене и Српску Науку, и ако сам најскромнији роб, морам Вам одговорити горе постављеном мером, која је гора него она у *Мојсијевим* таблицама.

III

Допустите, господине професоре, да наведем мало историје овог нашег спора. Ја ћу то учинити, да Вас уверим како не кријем побуде. Оне су чисте и за њих ћу се борити отворено, док сам жив, и ако мени лично нити доноси нити односи резултат борбе, па био добар или рђав.

1903. године нашао сам да једна публикација г. др Николе Вулића није исправна према Академији, коју тај рад поставља у потчињен положај према Бечком Институту, која није само научна него и политичка установа. Ја сам тада нашао и повео борбу, која је била љута. Какав је успех био и колико је био оправдан мој корак, није моје да ценим. Али ја сам обратио пажњу на рад тога господина, и већ 3. Јула следеће године Председништво Академијино одбило је један рад г. Вулића, који је пре тога био примљен, и одбило га је из разлога, са којим сам повео борбу с њим годину дана раније: *што је тај рад већ био штампан у издањима Бечког Института а г. Вулић није нашао за потребно да о томе извести Академију, те да ова и даље не буде филијал Бечког Института.*

На основу тога доказа био сам пажљив и на даље послове г. Вулића, и нагнан дужношћу и тежњом да се углед ове Установе одржи на што већој висини, обавештавао сам Академију о свакој неисправности, не сметајући да *исправни послови* нађу себи места у Академијиним издањима. Међутим неке ситније ствари измакле су ми из вида и међу њима римски натписи у „Споменику“ XLVII, који су пре тога били штампани у „Старинару“ Н. Р. II Дод. 21—26.

Знајући да се према 1 алинеји 7 чл. Пословника у Академијином издању, у првом реду у редовнима а то су „Глас“ и „Споменик“, штампају нови научни резултати, питао сам откуд може бити овога преручивања из „Старинара“. И то сам питао са толико већим правом што су неки од тих натписа били тачни у „Старинару“, и према томе код других су се имале извршити само исправке, а не и прештампавање описа.

Ви сте на то одговорили да су ти натписи у „Старинару“ скроз погрешни и да су у „Споменику“ потпуно исправни. Ја у то нисам веровао и, по вашем допуштењу, позвао сам Вас да то утврдите опет јавно.

Ви сте се, дакле, одазвали мојему позиву. Како? То треба да види и шири свет. Треба да види шта може да тврди човек од науке. Треба да види вашу објективност и љубав к истини, која је тако мала да Вас није могла уздржати од *фалсификовања*.

Јер Ви сте, господине професоре, и то учинили у свом одговору.

„Штампа“ од 15/II 1910., бр. 46.

IV

Кад сам Вам се обратио првим писмом с правом сам рачунао да ћете бити потпуно објективни у овом спору, јер, поред знања, објективност је најбитнија одлика човека од науке.

На жалост, Ви се нисте тако показали ни овде, као ни у полемици са г. Решетаром. Јер уместо да обе

публикације посматрате такве какве су, и да у обема констатујете што је добро и рђаво, како би се, према томе, ценило у колико је оправдано једном штампане натписе у „Старинару“ интегрално прештамповати у „Споменику“, и уместо да према себи гледате мене и да мени одговарате, Ви сте свом силом грунули на г. Васића. Према њему били сте толико необјективни да сте му чак измишљали погрешке, међутим према г. Вулићу били сте обратно пристрасни у тој мери, да код њега нисте хтели да видите погрешака, и док једне *нисте хтели* да видите, другима дајете објашњење кроз неистинито.

То није објективност, није поступак човека од науке.

У том погледу ја нећу ићи за Вама. Признаћу све што је чије и даћу сваком што је његово. Сваки треба да добије што му припада: и г. Васић, и г. Вулић, а нарочито Ви, господине професоре. Ви имате да добијете најбољи комад, јер сте га и заслужили. Што сте се натоциљали ваша је кривица.

V

Да сте се задржали на излагању тачнога, рекао бих Вам: тако је! Да сте изнели како на пр. код г. Васића: у натпису бр. 2 не треба *Alumno* него *alumno*; како у том истом натпису скраћену реч *Reg.* не треба тумачити и са *Regalius* и са *Regalis* него само првом; и како је у натпису бр. 4 реч *vixit* требало у саопштењу написати са *vix.* а у разрешењу *vix(it)*; али и да сте у исто време били искрени па да сте и код г. Вулића констатовали погрешака, које постоје — ја бих Вам се поклонио, и похвалио бих Ваш поступак. И после тога остало би нам да расправимо питање о начину како се саопштавају исправке: да ли прештампавањем целих натписа и описа споменика на којима су, или само погрешних слова и речи. И кад би сте Ви рекли да се то врши прештампавањем, ја бих Вас упутио на правилан поступак тог истога г. Вулића у овом истом

„Споменику“ XLVII (на стр. 125 код бр. 47; на стр. 148 код бр. 71; на страни 148—9 код бр. 74; на стр. 150 код бр. 78, на стр. 151 под В. итд.), и тада би видели да му је неправилан поступац с интегралним прештампавањем целих натписа и описа објеката на којима су, из „Старинара“.

Али Ви нисте хтели бити објективни. Ви сте хтели да све што је у г. Васића „ништа не ваља“, и то „ништа не ваља“ казујете тоном као да је код г. Вулића и код Вас све тачно и исправно. Ви већ разумете да је цео овај спор, господине професоре, и испао зато да се види какве су ваша објективност и исправност, и ја сматрам за успех мог првог отвореног писма, што се дала прилика да у свом одговору покажете и објективност и исправност у полемици.

VI

Ево да видите колико сте објективни.

Ви сте се свом жестином оборили на г. Васића за реч *vix(it)* у његову натпису бр. 4 (г. Вулића бр. 37), и да би му умножили број погрешака наводите ову *два иуџа*, а на моју напомену што за тај натпис није поменуто, где је раније објављен одговарате да га је први објавио г. Вулић и да је овај то „споменуо у Споменику.“ Саопштавајући то Ви г. Васићу — којег нико неће бранити за његову погрешку — неколико пута узвикујете „то ништа не ваља“, али тако не рекосте и г. Вулићу за погрешно саопштен тај исти натпис у Гласу LXXII, стр. 44—45. Овога је исто тако требало осудити, кад је видео споменик у Нар. Музеју и читао га. Још више треба осудити г. Вулића што поново објављујући натпис није истакао своју прву погрешку, овај не само што није истакао то него није ни нагласио да је раније издавао. Ви тврдите да је то „споменуо у Споменику“ и тим га правдате, али то није истина. Узмите, господине професоре, „Споменик“ XLVII, нађите стр. 126 и добро прочитајте последњи одељак

на првом ступцу, па се и сами уверите да се тамо позивље на Глас LXXII не због натписа него због „Илирске Царине.“

И на што Вам ово?

Зар се, даље, објективношћу може крстити ваш поступак: кад Ви г. Васићу замерате што му је заграда дошла после R а не после Reg. у Reg(alius)? Што то не пребаците и г. Вулићу за реч posu(egunt) у натпису под бр. 46, кад је слово e видљиво на плочи? Цела ова ствар, у суштини, ситница је, али како то да је запазите и нагласите као погрешку код г. Васића а не и код г. Вулића?

Даље, кад тако добро видите и најмању заграду код г. Васића, што му не рекосте како му „не ваља ништа“ и реч со(n)іux у натпису бр. 3, која је код г. Вулића соіux(!) Да није зато што сте штедили првога или можда да би се још једанпут могао објавити цело тај натпис, опет у „Споменику“? Зашто не наведосте и ову разлику, да бар не постављате онакву тачку под і) у свом закључку о вредности ових двају издања.

„Штампа“ од 16/II 1910, бр. 47.

Даље, ја се дивим вашој куражи, а којом — не могући наћи ничега погрешнога у Васићеву натпису бр. 1 — правдате поновно издање тога натписа чистијом фотографијом и неким ситнијим нетачностима у г. Васића! Кад су вам заграде крупне погрешке, радознао сам: да ове ситније нисте нашли микроскопом? То је, господине, цедити воду из суве дреновине! Тих погрешака, пре свега, *нема*, а у опису г. Вулића учињена је једна крупна погрешка, што рецепијенат на горњој површини аре никако није ни споменут, чега има у ранјем издању, где има још детаља којих нема у г. Вулића. Па кад тако стоји, чиме да се још оправда интегрално прештампавање? Фотографијом чистијом? Ту се можемо лепо разговарати. Кад се тек добије боља фотографија, онда се само она и саопштава, а не и натпис и опис споменика. Ако не верујете мени, погледајте код г. Вулића у „Споменику“

XLVII, бр. 78, даље на стр. 160 под Е, и најзад стр. 165. Тако је и овде требало радити а не прештамповати све. Ја сам и устао против овог поступка, који се ничим не да бранити, а још најмање „одличном фотографијом“, која је у осталом немилосрдно ретуширана, тако да су она лепа слова у том натпису изгубила и од своје лепоте и од свога карактера.

VII

Сад долазимо, господине професоре, на једну ствар која нигде није допуштена, па ни у полемици. То је ваш *фалсификациј*, којим сте хтели побити вредност Васићева издања натписа бр. 3, и доказати тачност Вулићева издања и потребу прештампавања у „Споменику“.

У том натпису на плочи, и по фотографији у г. Васића и по снимку (цртежу) у г. Вулића, види се да је свака посебна реч одвојена једна од друге нарочитим знаком, гранчицом.

У четвртом реду тога натписа постоје овако распо-
ређена слова и знаци:

VIX. ANN¹⁾. XL. V

г. Васић је то при разрешавању ставио:

vix(it) ann(is). XL. V.

а г. Вулић

vix(it) ann(is) XLV (45)

Г. Васић је, дакле, при читању и разрешавању остао при обележавању XL и V као што је у оригиналу, у коме су ти знаци одвојени као посебне речи; г. Вулић пак поставио је *хипотезу* да треба скупити сва три знака уједно па да се добије бр. 45. И то је остало само као хипотеза, против које говори знак за раздвајање речи од речи у целом натпису. И против тога нико нема ништа. То су два тумачења једне несигурне ствари, и према чему, пошто је све друго тачно, нема места поновном објављивању целог натписа. Али је то

¹⁾ Ова два NN у лигатури.

требало бранити. И шта сте Ви учинили, да бисте и овај натпис ставили ван дискусије?

Ви сте учинили *фалсификацију*. Погледајте тач. 2 у вашем одговору где набрајате погрешке г. Васића! Ви кажете: „Васић чита XL. U. Ulp(ia) Faustina... од броја V (5) начинио је г. Васић U, које овде не може ништа значити“.

То, господине, не стоји. Од знака V није г. Васић начинио U, него сте га Ви начинили. Ви сте фалсификовали, јер код Васића и у разрешењу стоји V а не U.

„Штампа“ од 17/II 1910, бр. 48.

VIII

На што ће Вам ово, господине професоре?

Зар се и оваквим средствима служити само да би се могло рећи г. Васићу: „И то ништа не ваља“!; да би се нашло оправдања за прештампавање у „Споменику“ ствари које су биле потпуно тачве; да би се оправдао поступак г. Вулића; и да би ми се отвориле очи, те видео што нисам могао ни назрети?

Од првог тренутка кад сам прочитао ваш одговор, видео сам ову ругобу, али нисам веровао својим очима. И ако сам био готов да Вам одмах одговорим овим писмом, чекао сам нећете ли и сами увидети шта сте урадили, па да исправите ту тешку погрешку. Истина, то је било тешко. Ви сте писали одговор, Ви сте кориговали и објашњавали сте другима да је г. Васић од V начинио U, па је тешко опозвати тако згодан аргуменат за своје тврђење. И тек кад је прошло толико дана од појаве вашег одговора, латио сам се да Вам одговорим и да на ову необичну ствар ударим гласом.

И то морам да учиним, јер кад се у спору, где је потребно истину говорити, прибегава овако нелојалним средствима, полемици нема места.

Па ипак, и ово досад има резултата. Јасно се види ко је у борби ушао са чистих мотива, коме је стало до истине, и до принципа. Ради истине, мени је све једно што ће г. Ва-

сић са своја два натписа отићи низ воду. Али зато не треба ни г. Вулић да прође на чисто, а најмање Ви. Јер у раду г. Вулића има прештампавања тачних ствари и има неправилности, које се ничим не могу бранити, а у вашој одбрани има ствари, због којих је, због Вас самога, најбоље оставити Вас да одахнете. Према страдалнику треба имати сажаљења!

IX

Кад на једној страни видите што сте урадили, а на другој знате мотиве који су ме руководили у овом спору, и да ми је начело прече од личности, па ма ко та била, можете бити уверени да нисам против вашег предлога, да се цела ова ствар на дефинитивно решење преда неком трећем. Само ту су ваше погодбе јако измењене. Већ због досад изложенога, оне онакве, како сте их предложили, немају свој *raison d' être*.

Дакле, ја у начелу пристајем да неко трећи размотри целу ову ствар и да донесе суд, коме ћу се унапред покорити. Само тај трећи, у првом реду, мора бити *поштен човек* и *пошћуно незаинтересован*. Њему ће се предати обе публикације, и Васићева и Вулићева, моја оба писма и ваш одговор, и све то једна незаинтересована личност предаће поштом одређеном судији. Али и ту, нагнан искуством, тражим да се испуни једна погодба: *сви прилози морају бити пошћисани од нас обојице*, јер ми, после ваших доказа, непрестано зуји у ушима: „Кога су змије уједале, тај се и гуштерова боји.“

Тај пак судија има да утврди:

1. је ли оправдан *мотив* који ме руководио у овом спору;

2. је ли *све* у публикацији г. Васића *нешачно* а у публикацији г. Вулића *све шачно*;

3. било једно или друго — кад „Споменик“ *није* Корпус Инскрипција него повремено издање Академијино за саопштавање *нових* споменика и резултата на-

учних — је ли оправдано прештамповати сва четири натписа из „Старинара“; и

4. је ли допуштено у спору, којим се тежи доћи до истине, служити се средствима којима сће се Ви послужили?

Ма какав био овај суд, ја ћу му се покорити, јер сам уверен да сам радио за заштиту интереса и за узвишење угледа високој Установи, којој обојица морамо искрено и предано послужити.

Јован Н. Томић.

Напомена. У овом другом отвореном писму има повише штампарских погрешака у словима и испалим речима, што ипак не квари смисао, али има једно место у VII одељку које треба поправити. Тамо где је први пут наведено VIX. ANN¹). XL. V, иза ANN. има знак ¹), који је упућивао на примедбу. „Ова два NN у лигатури,“ која је била сложена и коригована, али је испала при преламању слога.

„Штампа“ 8/II 1910. бр. 49.

Ј. Н. Т.

IV

ИЗЈАВА

Поводом научнога спора између г. академика Јов. Томића, библиотекара Нар. библиотеке, и мене, а према мом ранијем предлогу о Суду части који је данас прихватио и г. Јов. Томић, ја предлажем од своје стране г. академика Љуб. Стојановића, министра у пензији, и г. Богдана Поповића, проф. Универзитета, за чланове Суда части који ће решити сва спорна питања између њега и мене.

Молим г. Томића да у року од три дана предложи од своје стране два члана који ће заједно са горњом господом изабрати председника овог Суда части.

Београд, 18. Фебруара
1910.

Др. Александар Белић,
в. проф. Унив.

„Штампа“ од 19/II 1910, бр. 50.

V

ИЗЈАВА

На позив госп. Александра Белића, ванр. професора Универзитета у 50 бр. „Штампе“, а у вези с његовим захтевом у бр. 42 и са мојом изјавом у бр. 49 тог истог листа, изјављујем:

1, да у начелу пристајем на суд части, који ће решити питање у спору између г. Белића и мене, како сам га поставио у бр. 49 „Штампе“;

2, из практичних разлога пристајем да суд буде састављен из три а не из пет лица;

3, због тога, поклањајући и сâм поверење г. г. Љубомиру Стојановићу, академику и Богдану Поповићу, редовном професору Универзитета, пристајем да они изберу треће лице од незаинтересованих и стручних, с којим ће саставити суд части;

4, тако састављен суд размотриће спорна питања, прибравше податке и донеће одлуку, меродавну одлуку, и за г. Белића и за мене.

19. фебруара 1910 год.

у Београду

Јов. Н. Томић

библиотекар. Нар. Библиотеке

„Штампа“ од 20/II 1910, бр. 51.

После овога Суд части се састао и отпочео свој рад; али када је већ био при крају свога рада изашло је Писмо г. Ј. Томића (в. Други одељак I) којим се одузимају мандати г. Љуб. Стојановићу и Б. Поповићу, којима се у овој изјави „поклањало поверење“.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

СУД ЧАСТИ.

Писмо којим г. Ј. Томић одузима мандате својим пуномоћницима. — Моје писмо о тачности разлога г. Томићевих и молба да ми се „Пресуда“ стави на расположење. — Одговор г. г. Б. Поповића и Љуб. Стојановића. — „Пресуда“. — Закључак.

I

ПИСМО

Г. г. **Љубомиру Стојановићу**, академику и **Богдану Поповићу**, професору Универзитета.

Поштована господо,

Молим Вас лепо да извините што вас разрешавам дужности да, у мојем спору са г. А. Белићем, ванр. професором Универзитета, заступате и моју страну.

Разлога за овај корак има доста. Сада ћу истаћи само један, један необјашњив појав: *од мене се изражи да противничкој страни као штампарску погрешку примим њено дело, које у најблажијем случају представља незнање а у мало озбиљнијем намерно извршање истине у циљу да се напише друго.*

И поред најбоље жеље да од своје стране учиним све што је потребно за окончање овог спора, таквом захтеву *не могу* одговорити друкчије него овако, пошто је та ствар баш једна од најкрупнијих у нашем спору.

Тај пак спор не може се решавати почетом про-

цедуром ни зато што сам *дужан* одмах одговорити на памфлет г. Николе Вулића, проф. Универзитета, у фебруарској свесци „Дела“, чији неисправан рад и јесте узрок сукобу између г. Белића и мене и *служи као наставак раније полемике*. Моји чланци отпочињу излазити данас у подлиску „Одјека“ под натписом *Наличје „научнога рада“*.

Ако желите да знате и остале разлоге, рећи ћу Вам их отворено и без зазора. То ћу учинити и према противној страни, ако ми за то дате одобрење.

Захваљујући Вам на готовости с којом сте се латили непријатнога посла, молим Вас да примите уверење да Вас и сада поштује исто онако као и кад је своју ствар предавао у ваше руке.

23. Марта 1910.
Београд.

Јов. Н. Томић

„Штампа“ од 24. марта 1910.

II

Објашњење поводом одустајања г. Ј. Томића од Суда части и писмо А. Белића г.г. Љуб. Стојановићу и Б. Поповићу.

На јавни позив г. Ј. Томића да му докажем оно што сам тврдио у једној седници Академије Наука, ја сам му одговорио, и то јавно доказао. Али да би необавештене читаоце збунио, г. Томић ми је одговорио чланком, пуним нечасних алузија и грубих извртања истине. Како се г. Томић том приликом спустио на најнижи ниво расправљања, употребивши средства недопуштена у јавној дискусији уопште, а најмање у оваквој — ја сам сматрао да он није више достојан да са њим полемишем. Али да би овакав његов рад био и јавно кажњен, и да не би, у интересу солидности јавних дискусија, саблажњавао друге, ја сам предложио да *Суд части* реши на чијој је страни истина, и на тај начин изобличи рад једног од нас двојице.

Када је Суд части био већ пред изрицањем пресуде, за коју је г. Томић слутио да ће бити неповољна за њега, он је одузео мандате од својих пуномоћника, надајући се да ће тако, сада по други пут, омести да се до истине дође.

Али ја сам уверен да мишљење г. г. Љуб. Стојановића и Богдана Поповића о овоме спору, и за читаоце као и за мене, вреди онолико исто и без благослова г. Јов. Н. Томића колико и са њим. Зато сам их замолио да ми га саопште, што су они љубазно и учинили. И тако, иако је г. Томић од суда части утекао, он неће утећи од пресуде објективних, незаинтересованих и у нашем друштву високо цењених људи, као што су г.г. Љуб. Стојановић и Богдан Поповић.

Како је г. Томић при повлачењу покушао да баци сенку неисправности и на њихов рад, ја сам их у писму у којем сам их молио да ми ставе на расположење своје мишљење о нашем спору замолио да ме известе о тачности г. Томићевих тврђења и у томе правцу.

Они су се мојој молби одазвали, и са својом пресудом послали су ми и свој одговор на моје последње питање. Ја све то овде у целини и саопштавам, додајући и своје писмо, које сам им упутио одмах пошто им је г. Томић својим познатим „писмом“ („Штампа“ од 24 пр. месеца) одузео мандат.

После одустајања г. Ј. Томића од *Суда части* ја сам упутио писмо овакве садржине г. Богдану Поповићу.

Многопоштовани г. Поповићу,

Г. Јов. Н. Томић, библиотекар Народне Библиотеке, не сачекавши пресуде суда части, којег сте Ви и његов и мој пуномоћник, одузео Вам је мандат, и на тај начин онемогућио доношење коначне одлуке Суда части, за коју је знао да је близу дефинитивне редакције, и за коју је рекао да јој се обојица морамо покорити.

Као главни разлог одузимању мандата од Вас он је навео: *да се од њега тражи да мени као штампарску погрешку прими моје дело које у најблажем случају пред-*

ставља незнање, а у мало озбиљнијем намерно извртање истине у циљу да се наштети другоме; а та је ствар, по његову мишљењу, једна од најкрупнијих у нашем спору.

Ја Вас молим да ми одговорите: да ли је ико од Вас, Ви или г. Љуб. Стојановић, ишта у томе смислу од њега „изражио“? Да ли је над њим са стране Суда части вршена икаква морална пресија — јер с које би друге стране и могла долазити! — са циљем да се ја неправедно оправдам?

Сем тога, иако Вам је г. Томић одузео мандат и учинио мишљење до којег сте дошли заједно са г. Љуб. Стојановићем необавезним за себе, ја Вас молим да ми га саопштите сада као приватно мишљење своје, које ће за мене бити и сада потпуно обавезно. Јер ја сам дубоког уверења да сте Ви и г. Љуб. Стојановић умели пресудити — када сте се решили наш спор да испитате — где је истина у овом спору и на чијој је страни право?

Жалећи што сте имали, поред труда и добре воље коју сте унели у овај спор, и непријатности којима се нисте могли надати, ја Вас молим да примите моју искрену захвалност за част и велику услугу коју сте ми учинили, примајући се за мога пуномоћника у несуђеном Суду части између мене и г. Ј. Томића.

24. марта 1910 г.

Са свагдашњим поштовањем

А. Белић.

Овакво је писмо упућено и г. Љуб. Стојановићу, бив. министру. Од обојице сам добио одговоре који ће се овде у целини саопштити.

„Ново Време“ од 11/III 1910, бр. 101.

III

Одговори г. г. Б. Поповића и Љ. Стојановића на горње писмо А. Белића

Београд, 31. марта 1910. г.

Драги колега,

На ваше писмо од 24 марта хитам да вам одго-

ворим да, све добро промеривши, г. Стојановић и ја немамо никаква разлога не саопштити вам резултате до којих смо дошли прегледајући и поредећи документе у вашем спору са г. Томићем, и испитујући што смо брижљивије и савесније умели спорне тачке тога спора и разлоге изнете са обе стране. Исто тако бисмо их саопштили г. Томићу, ако би нас он за то замолио.

Ми ћемо вам саопштити редакцију о којој је Суд, да је до суда дошло, имао коначно да решава у својој седници, и коју су, у сваком случају, од прве до последње тачке, без икаквог разилажења, примила два члана тога суда, г. Стојановић и ја.

О току нашега рада за вас може бити од интереса чути још и ово. Споразумевши се да за трећег члана Суда и свога председника изаберемо г. Стојана Новаковића или г. Михаила Валтровића, који су за тај посао били подједнако квалификовани, ми смо коначно изабрали г. Валтровића, пошто је г. Новаковић био болестан и спремао се да одмах после оздрављења отпутује на одмор.

Како је међутим и г. Валтровић оболео, г. Стојановић и ја решили смо да сав дуготрајни и пипави посао око сабирања, поређења и проверавања докумената и истраге узмемо на себе, тако да би нашем председнику остало да само лично провери већ сабрану и класификовану грађу. После тога бисмо у једној седници заједнички донели своју одлуку.

До те одлуке, као што вам је познато, није дошло, пошто нам је г. Томић пре неколико дана одузео мандат.

У вези са овом последњом околношћу, напомињемо (оно у осталом што и ви сами знате) да је мишљење које вам у данашњим приликама дајемо о вашем спору са г. Томићем, чисто наше приватно мишљење, и да оно није обавезно ни за вас ни за г. Томића, ни у целини ни у којој било од његових појединости. Само се по себи разуме да и ви и г. Томић имате права дискутовати га као свако друго научно мишљење,

и апеловати у даном случају против њега на шири круг научника или образоване публике.

Као ни г. Стојановић, ни ја немам ништа против тога да овај наш извештај употребите како вам буде угодно.

Што се тиче вашег другог питања, ја не знам управо како да вам одговорим. Ви сте једно место у г. Томићевом писму којим нам одузима мандате („Од мене се тражи да као штампарску грешку примим дело које итд.“) разумели као да је над њим „са стране суда части вршена нека морална пресија, ... са циљем да се ви неправедно оправдате“; и нисте ви сами то место тако разумели. Ја, међутим, те г. Томићеве речи не могу никако разумети на тај начин, јер, кад би оне то значиле, оне не би одговарале истини. Како сам само ја приликом истраге разговарао са г. Томићем, то сам само ја могао вршити ту пресију на њега. Ја, међутим, знам како су ствари текле, и знам да није било никакве пресије. Нити је пресије стварно било, нити је логично могло бити. Суду је признање г. Томића за ту штампарску погрешку било потпуно излишно; Суд је баш зато био и позват, и то позват и самим г. Томићем, да расправи ту спорну тачку између вас и њега. Решење Суда није, дакле, ни у колико зависило од признања г. Томићева. И шта би најзад ко имао да тражи да г. Томић призна један факт (в. „Пресуду“), — један материалан факт, који је и без његова признања очигледан, коме уопште не треба признања, ни његовог, ни чијег другог?

Могуће је да су г. Томићеве речи: „Од мене се *требало*“ ту употребљене у смислу оне обичне изреке: „Ја *требало* да примим... Излази да ја *требало* да примим...“

Ја вам нудим ово објашњење, и толико се на овоме задржавам што видим да вам је стало да и ту ствар изведете начисто, и што се и ви сами у своме писму на њој задржавате. Иначе, ја се од своје стране враћам на оно што сам рекао у почетку: г. Томић није тим

речима могао хтети рећи да је над њим вршена морална пресија, зато што би то, понављам, било стварно нетачно.

Примите, драги г. колега, изразе мога свагдашњег и врло одличног уважаења.

Ваш одани

Б. Поповић.

Драги Белићу,

Г. Поповић ми је показао писмо које ти је упутио као одговор на твоје писмо које си њему и мени упутио 24. о. м. и које и ја потпуно потписујем. Кад сте ме обојица изабрали за судију, ја сам избегавао да ни с једним ни с другим не говорим о томе спору, те нисам ни могао тражити од г. Томића да прими за штампарску погрешку икако твоје дело.

Враћам ти послати ми материјал за решење спора, који си ми послао.

Твој

Љуб. Стојановић.

Не дајући овоме никаква коментара, јер он није ни потребан, ја саопштавам одмах мишљење о овоме спору изабраних судија Суда части, мишљење којему, само по жељи г. Томићевој, није било суђено да буде пресуда Суда части, за коју се г. Томић унапред обавезао да ће је у потпуности примити.

„Ново Време“ од 12/III 1910, бр. 102.

IV

„ПРЕСУДА“.

1.

Г. Ј. Томић замерио је г. д-ру Н. Вулићу што је у „Споменику“ XLVII „прештампао“ четири римска натписа које је г. д-р Милоје Васић раније објавио у „Старинару“ Н. Р. од 1907 г., и

што „неке чак није ни обележио да су били раније објављени.“ „Споменик“ Академијин „није Корпус Инскрипција, него повремено издање Академијино за саопштавање *нових* споменика и резултата на учних.“ Г. Белићево тврђење да је г. Вулић те натписе поново штампао зато што г. Васић „није добро протумачио и издао натписе“, г. Томић оспорава; поредећи обе публикације, он је добио уверење да то не постоји. Он је стога г. Белића позвао да за то тврђење да „правих доказа, којих он — г. Томић — није могао видети.“ У сваком случају, г. Томићево је мишљење било да, и кад има разлика, треба објавити само те разлике, а не прештамповати целе натписе. Тако је других пута (г. Томић наводи те случајеве) чинио и сам г. Вулић. —

Ми налазимо да г. Томић има право кад као начело поставља да у Академијиним издањима треба објављивати само нове споменике и резултате научне. Али налазимо да се при примени начела морају увек узимати у обзир нарочите околности које у пракци прате посебне случајеве. У овом посебном случају, потписани су мишљења да се г. Вулић није огрешио о горње начело објављујући још једном поменути четири натписа која је објавио и г. Васић.

Ми оснивамо своје мишљење на овим разлозима.

Пре свега саме разлике између оба издања довољне су у овом случају да оправдају прештампавање. — У натпису *Albinae etc.* има разлика у мерењу, у опису, неких ситнијих у тексту, и до-

дато је факсимиле у место нејасне фотографије. — У натпису *Herculi* etc. има опет разлика у мерењу, у опису, у интерпункцији, и опет је додато факсимиле место врло нејасне фотографије. — У натпису *Paridi* etc. имају ситне разлике у опису, две знатне у тексту, и приложено је факсимиле место раније фотографије. — У натпису *Aurelius* etc. имају ситније разлике у опису, једна врло ситна у мерењу, две ситне и једна знатна у тексту, и додато је факсимиле место раније фотографије.

Те разлике између оба издања правдају поновно објављивање у толико пре у колико важније од тих разлика представљају у г. Вулићевом издању зацело напредак према издању г. Васићевом. Остављајући на страну ситне разлике, на пример ситне разлике у мерењу споменика које потписани нису проверавали на самим споменицима, нека је овде напоменуто ово неколико појединости.

Читање г. Вулићево: XLV — предстаља извесно корак унапред у тумачењу дотичног натписа према читању г. Васића, који тумачење раздвојених знакова XL и V оставља самом читаоцу. Потписаним је било на расположењу једно писмо знатнога стручњака проф. Е. Бормана, писано поводом овог спора, и које је г. Белић поднео потписаним на позив онога члана који је водио истрагу, са осталом доказном грађом; у том писму, г. Борман вели за читање г. Вулића да је „несумњиво“ (в. Прилоге). Читање г. Васића, који и у тумачењу одваја тачком знаке XL и V, не показује да је г. Васић то место пра

вилно разумео. Одвојено V које је знак и за писме V и за број V, може значити и то писме и тај број кад се штампа тако издвојено као што је код г. Васића; и шта више може значити пре писме него број. У читању г. Вулића има доказа да је он то место тачно разумео; он је знак V примакао броју XL, и у њега је јасно да V значи број V. — Тако је, даље, извесно да је г. Васићево читање: R(egalius или Regalis) погрешно, а г. Вулићево: Reg(alius) тачно. — Извесно је, даље, да је г. Вулићево posu[er(unt)] тачније но г. Васићево posue[runt]. Да ли ће у четвртасту заграду доћи само [r (као код г. Васића), или [er (као код г. Вулића), то је индиферентно, пошто је E на плочи сломљено у половини, и може се ставити ван заграде као потпуно видљиво, или у заграду унети као видљиво само упола; али је извесно боље писмена *unt* одвојити округлом заградом (као што је код г. Вулића) но четвртастом (као што је код г. Васића), јер та писмена вероватно нису на плочи никако ни била изрезана. — Тако, даље, облици *coiux* (код г. Вулића) и *co(n)iux* (код г. Васића) нису неправилни ни један ни други; али је прецизније ипак *coiux*, јер у натпису стоји тај облик, који није скраћеница од *coniux*, но је облик народног, некњижевног језика, облик који постоји за себе. — Тако је, најзад, *alumnus* (са малим *a*) боље но *Alumnus* (са великим *A*). Да је г. Васић ставио велико *A* зато што је држао да *Alumnus* треба разумети као особено име, то г. Белић тврди без довољно доказа; али је извесно да је једина пра-

вилна транскрипција била *alumnus* (са малим а), као што је код г. Вулића. — На спору око речи *vix(it)* потписани се неће задржавати; тај је спор у толикој мери безначајан да га заиста није требало ни кретати.

Остављајући, као што је горе речено, ситније појединости на страну, ове знатније које су сада наведене, „издате“ су, дакле, и „протумачене“ код г. Васића мање тачно или нетачно; оне су у издању г. Вулића исправљене; и издање је г. Вулићево беспрекорно. Те исправке су „прави докази“, и лако их је проверити поредећи респективне публикације г. г. Вулића и Васића. Према томе, не само по броју, но и по врсти измена, г. Вулић је могао поново објавити поменута четири раније објављена натписа.

„Ново Време“ од 13/III 1910, бр. 103.

Потписани, најзад, нису ни иначе могли да увиде које су то нечисте, користољубиве побуде могле покренути г. Вулића да те натписе недопуштено прештампава. Натписа има свега четири, и кратки су. У делу Вулићеву они заузимају врло мало места. Сва та четири натписа износе свега три ступца, у публикацији која броји сто шездесет и четири ступца. На њима се није могло зарадити новаца. Не обарајући њихову научну вредност, може се још рећи да се на њима није могло зарадити ни већег гласа. Прештампавањем њиховим г. Вулић није најзад ишао ни на то да себи присвоји приоритет објављивања. За три од та четири натписа, г. Вулић је изриком

напоменуо да их је г. Васић објавио пре њега. Четврти од тих натписа објавио је г. Вулић први, пре г. Васића.

Овде треба напоменути да је нетачно г. Томићево тврђење да г. Вулић „неке од тих натписа није ни обележио да су били раније објављени“. „Неки од тих натписа“ може бити само тај четврти (натпис *Albinae* etc.). Међутим, на крају тога четвртог натписа г. Вулић има напомену: „Више о томе гледај у расправи потписатога „Илирска царина итд.“ Свак кога те ствари занимају, могао је по том упутству открити, отворивши наведени спис, да је г. Вулић тај натпис штампао једном раније. На исти начин напоменуо је и г. Васић да је он тај четврти натпис објавио после г. Вулића: „Упореди и Н. Вулића „Илирска царина итд.“ И потписани налазе да су обојица исправно поступили.

Што се најзад тиче тога да при прештампавању није требало прештамповати целе натписе, но само измене и новине, и ту г. Томић има, у строгој теорији, неоспорно право; али по мишљењу потписаних, он је погрешно што у овако ситним стварима тражи строгост која би била на месту само код врло крупних ствари. У пракци је, у овако ситним стварима, немогућна и излишна таква примена начела. Ствари су сувише ситне; и околности које ометају најстрожу примену начела могу бити многобројне и врло разноврсне. Често је приметније (и за читаоца и за писца) и много непрегледније дати исправке него цео натпис. Сличан начин објављивања, час целих натписа, час само исправака, може се у осталом наћи и код

других научника, и у најстроже методским, примерним публикацијама. (Помена ради, и г. Васић је поменути натпис цео прештампао, а није донео само измене или нову фотографију). Најзад је г. Томић сам напоменуо да је на другим местима и г. Вулић објављивао само измене и новине, што показује да и г. Вулић признаје горње начело, и да по њему, кад није каквим узроком ометен, и поступа. У овако ситним стварима пригодна, ситна одступања од начела не могу се ником уписати у грех.

Према томе, потписани налазе да се г. Вулић није публикацијом о којој је реч ничим огрешио о часност или научничку исправност. Потписани у овој главној и почетној тачци спора држе да треба дати за право г. Белићу противу г. Томића.

„Н. Време“ од 19/IV 1910, бр. 104.

2.

Друга главна тачка спора дошла је у дискусију тек у току полемике. Г. Томић оптужује г. Белића да је ради тога да докаже једну погрешку г. Васићеву, *фалсификовао* у свом „Одговору“ текст г. Васићеве публикације, начинивши *U* од г. Васићевог *V* (који последњи знак може у латинском значити и писме *V*, и писме *U*, и бројни знак *V*).

Ова оптужба г. Томићева отпада сама собом, одмах, и дефинитивно. Потписани, пре но што су узели у претрес ту оптужбу, хтели су претходно да се увере да то *U* за које г. Томић оптужује г. Белића није штампарска погрешка, и затражили су рукописе по којима је г. Белићев „Одговор“ штампан у „Штампи“ и „Новом Времену.“ Ру-

Лука Ћеловић

БЕОГРАД

Luka Ćelović

БЕОГРАД

35

копис предат уредништву „Штампе“ није се могао наћи. Рукопис предат уредништву „Новог Времена“ нађен је. По молби г. Белићевој, упућеној овом уредништву чим је г. Томићева оптужба објављена, рукопис је у уредништву „Новог Времена“ метнут под кључ одмах, није ником показиван, и предат је непосредно у руке потписанима (другом потписаном члану) из руку секретара „Новог Времена“ г. Станислава Милијановића, а по одобрењу г. Јована Дучића, сарадника истог листа, који је замењивао одсутнога директора тога листа, г. В. Савића (в. Прилоге).

Потписани су се из г. Белићевог рукописа уверили да је U у објављеном „Одговору“ г. Белића доиста штампарска погрешка; у рукопису г. Белићевом употребљено писме неоспорно је V, и разликује се несумњиво од писмена U (којим, на пример, почиње одмах идућа реч у наводу г. Белићевом: Uрiа). О фалсификату, према томе, не може бити речи (в. Прилоге, III).

По мишљењу потписаних, г. Томић је, пре но што је подигао против г. Белића ту тешку оптужбу, могао и сам учинити што су учинили и потписани и проверити да објављено U не стоји место V штампарском погрешком. Ствар се тичала *једног јединог* писмена; уз то писмена које је замењено једним врло блиским сличним писменом (U место V); мисао на могућну штампарску погрешку била је врло близу. То тим пре што је у „Новом Времену,“ и у *штампаном* тексту, једанпут штампано U, а други пут V. Таква проверавања су на свом месту нарочито у нас где,

као што је познато, ни хартија, ни мастило, ни коректори нису првог реда. Штампарских погрешака има доста и у „Писмима“ г. Томића и у „Одговору“ г. Белићевом. У истом „Одговору“ у коме се налази то U место V има и „Др. Висић“ место „Др. Васић“, „Споменак“ место „Споменик“; има „г. Полић“ место „г. Вулић,“ и тако даље (в. „Штампугу“ и „Ново Време“ од 11 фебр.) На истој страни на којој је у „Новом Времену“ објављен тај одговор, штампан је наслов листа крупним словима; „НОВО ВРЕМЕ“. На крају свога „Другог отвореног писма“, у „Напомени“, вели сам г. Томић да у његовом писму „има повише штампарских погрешака у словима и испалим речима“; и додаје да нарочито једно место треба исправити, наиме додати примедбу: „Ова два NN у лигатури“, која је, вели г. Томић, „била сложена и коригована, али је испала при преламању слога“. Међутим, г. Томић је и у овој исправци штампарске погрешке погрешио. Речена напомена није испала при преламању слога; она се налази на дну ступца (в. „Штампугу“ од 17 фебруара). Све то говори за то да је у нас, а нарочито у овако деликатној ствари, требало пре оптужбе тачност штампаног текста претходно проверити.

Један разлог више да г. Томић тако учини био је тај што није у опште јасно због чега би г. Белић учинио тај фалсификат. Г. Белићу такво извртање истине није за његову аргументацију било ни потребно. Да од знака V није направио U, но да га је просто протумачио као писме V, ње-

гова би горња аргументација остала иста. V овде не би „могло значити ништа“ (као што је рекао г. Белић) ни као писме V; оно ту не би могло бити ни скраћеница од v(ivus), v(iva), ни скраћеница од „предимена,“ пошто у царско доба, изумимајући најређе случајеве (које је потписанима, у осталом, показао г. Томић), жене нису носиле предимена. Г. Белић је доказивао да је г. Васић, задржавши тачку између XL и V и у *шумачењу*, показао да знак V не чита као број, као што треба, но као писме. Тај аргуменат г. Белићев остаје у важности и кад се V не чита као U. „Фалсификовање“ дакле, г. Белићу није ништа требало.

Најзад је јасно да г. Белић није могао извртати истину већ због тога што је у тако простој ствари било очигледно да ће се такво извртање истине одмах сутра дан, врло лако, и неизбежно обелоданити.

Г. Томић је, не хотећи проверити да ли је горња штампарска погрешка — погрешка или аутентично читање, и схвативши је, одвећ сангвинично, одмах као фалсификат — учинио, по мишљењу потписаних, велику погрешку. Он је своју погрешку отежао тиме што је изразу фалсификат, тоном и текстом, дао његово најтеже значење, оно које та реч има кад се примењује на крупна и ниска извртања истине, и кад треба да жигоше жигом нечасности онога коме се упућује.

„Н. Врем.“ од 15 априла 1910, бр. 105.

3.

Поред горња два главна спорна питања, г.г.

Томић и Белић кренули су у току полемике још један низ других ситнијих. Потписани су о њима рекли своја мишљења у својој досадашњој аргументацији, која је тако удешена да се њома обухватају и решавају и ситније спорне тачке.

Што се тиче питања која су г. г. Томић и Белић после завршеног спора у штампи, упутили у својим писмима члановима овог несуђеног Суда части, потписани, сад кад Суд части више не постоји, држе да на њих немају одговарати.

Љуб. Стојановић.
Богдан Поповић.

V

ЗАКЉУЧАК.

Према мишљењу г.г. Љуб. Стојановића и Богдана Поповића о моме спору са г. Ј. Томићем може се извести овај закључак:

1. Да г. Томић није имао права да нападне г. Вулића у Академији Наука за неисправност научнога рада у издавању поменутих натписа.

2. Да је *сасвим погрешно* првобитно тврђење г. Томићево које је *и изазвало овај спор*: да нема никаквих разлика у издањима горњих натписа г. Вулића и г. Васића.

3. Да у спору са мном г. Томић *нема ни у једној тачци право*. За све тачке о којима смо ми говорили, а које су биле предмет суђења Суда части, неоспорно је утврђено да је издање и тумачење г. Вулићево беспрекорно, а издање г. Васићево више или мање погрешно.

4. Да је г. Томић обичну штампарску погрешку **намерно квалификовао као фалсификат.**

После овога јасно је, зашто је г. Томић одустао од Суда части. Да ли се то находило у сагласности са његовим сталним тврђењем, да му је до истине стало — о томе не треба ни говорити. Треба се само сетити његовог изазивачког првог писма или прелистати његово друго писмо — па да свакоме буде јасно у каквој се страховитој противности находи његово писање са његовим правом и — истином! Жеља да се други оцрни и наружи била је у г. Томића тако велика да је заглушила у њему сваки осећај за тачност и правичност.

Из овога је за свакога јасно колико је г. Томић способан да исправно води ма какву полемику: ухваћен у погрешкама и неистинама, он је у стању да утекне и од Суда части, последње инстанције да се дође до истине!

„Ново Време“ од 16/IV 1910., бр. 16.

62

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

ПРИЛОЗИ.

Писмо проф. Бормана. — Писмо г. С. Милијановића. — Фотографски снимак мога рукописа са осумњиченим местом.

I

Писмо проф. Е. Бормана

1. 20. фебруара 1910. год. г. Ј. Томић је примио мој позив да изађе на Суд части. Како се Суд неколико дана није састајао и како сам могао помишљати да ће г. Томић наћи начина да га омете у раду (као што је доцније и било), обратио сам се највећем данашњем епиграфу, проф. Е. Борману, којег лично не познајем, са молбом да ми да своје мишљење о оним местима полемике у којима је г. Томић оспоравао тачност тумачења г. проф. Вулића. Ја сам хтео, у случају потребе, да завршим ову полемику мишљењем једног од највећих светских ауторитета, пошто сам се већ и раније одлучио, са познатих разлога, да са г. Томићем даље не полемишем.

Г. Томић је два натписа г. Васићева „пустио низ воду“, и на тај начин и сам признао да ја имам право, а за трећи је тврдио да у њему има г. Вулићевих погрешака које сам ја намерно прећутао.

Ја сам и узео тај натпис, исекао сам из расправе г. Васићеве и г. Вулићеве штампана места, подвукао

сам у оба спорне тачке, и под бројевима 1 и 2 послао сам их проф. Борману, са горњом молбом. Истога дана када је добио моје писмо, проф. Борман ми је одговорио поштанском картом на којој ово стоји:

Wien, 10/3 10.

Hochgeehrter Herr Kollege!

An der Lesung Professors Vulić wüsste ich nichts auszusetzen.

Dass in Zeile 4 XLV=quadraginta quinque zu verstehen ist, kann nicht zweifelhaft sein. Allerdings ist zu bemerken, dass auch nach Prof. Vulić Facsimile zwischen XL und V ein Punkt steht und Punkte ja Worte trennen. Vielleicht ist der Punkt nicht fehlerhaft, sondern derjenige der die Inschrift eingrub oder vorzeichnete, hat die Zahl (XLV) als aus zwei Worten QVADRAGINTA und QVINQVE bestehend angesehen und daher diese Teile als ganze Worte durch einen Punkt getrennt. —

Von den Namen oder Namensteilen werden nur die Vornamen regelmässig abgekürzt. Auch ist ja, da in der Kaiserzeit die Frauen keinen Vornamen haben, da Name Ulpia Faustina vollständig. Sie heisst sicher Ulpia, weil ihr Vorfahr selbst oder der durch den sie oder ihr Vorfahr das Bürgerrecht erhalten hat, seinerseits es durch Kaiser Trajan erhalten hat. Dieser gehörte der gens Ulpia an (als Privatmann hiess er M. Ulpius Trajanus), so dass diejenigen, die ihm das römische Bürgerrecht verdankten, in die gens Ulpia eintraten und diesen Gentilnamen führten. —

Die Abkürzung v kommt in Grabschriften öfter für v(ivus) oder v(iva) vor, z. B. in der Formel v(ivus) f(ecit); auch werden öfter in Grabschriften für mehrere Personen die noch lebenden durch ein vorgesetztes kleines v hervorgehoben. Aber hier liegt nichts dergleichen vor. —

Ob man *coiux* oder *co(n)iux* schreibt, ist gleichgiltig. Wir sind gewöhnt *coniux* als die gewöhnliche Form anzusehen und gaben daher öfter wo COIVX steht, dies so wieder: *co(n)iux*. —

In der letzten Zeile scheint wegen des Raumes es wahrscheinlich, das POSVER geschrieben war, was also mit posuer(unt) wiederzugeben wäre.

FIRMINA FIL
—POSVER—

— u. — wohl ungefähr gleich viel Raum.

Von dem E scheint F erhalten, der untere wagrechte Strich weggebrochen. Deshalb scheint Prof. Vu. das e als nicht völlig erhalten (die Reste könnten auch F bedeuten), in Klammern gesetzt zu haben, während Herr Vassić es ausser Klammer setzt, wogegen ich auch nichts hätte. Nur stand wohl ursprünglich nicht POSVERVNT da, sondern nur POSVER. Es wäre also posue[r(unt)] zu schreiben.

Ergebenst *E. Bormann.*

Hochwohlgeboren
Herrn Universitätsprofessor
A. Belić
Belgrad, Serbien.

Превод.

Беч 10/3 (п. н.) 10.

Многопоштовани г. колега,

Читању професора Вулића ја немам шта да замерим. Да у 4 реду треба разумети XLV quadraginta quinque, то је несумњиво. Истина, треба приметити да и у факсимилу проф. Вулића између XL и V стоји тачка, а тачке деле речи. Можда тачка није погрешна, већ је онај који је натпис резао или цртао сматрао да је број (XLV) састављен из две речи QVADRAGINTA и QVINQVE, и зато тачком поделио те делове као засебне речи. —

Од имена и делова њихових само се „предимена“ редовно скраћују. Овде је пак, пошто у царско време жене немају предимена, име Ulpia Faustina — потпуно. Она се поуздано зове Ulpia због тога што је њен предак, или онај од кога је он добио грађанско право, — то право добио од цара Трајана. А цар Трајан припадао је роду Ulpia (као приватан човек звао се M. Ulpius Trajanus), тако да су сви они који су од њега доби-

јали римско грађанство ступали у ред *Utrā* и носили то име рода. —

Скраћеница *v* наводи се често у надгробним натписима м. *v(ivus)* или *v(iva)*, на пример у формули *v(ivus) f(ecit)*; тако се исто често у надгробним натписима за више лица они који су живи истичу малим *v*. Али овде нема ништа томе слично.

Да ли треба написати *coiux* или *co(n)iux* — свеједно је. Ми смо навикли да сматрамо *coniux* као обичну форму и зато пишемо чешће и тамо где *COIVX* стоји — *co(n)iux* —

У последњем реду изгледа, према простору, вероватно да је било написано *POSVER*, што би требало транскрибовати са *posuer(unt)*.

F I R M I N A F I L

— POSVER —

— и — означају од прилике исти простор.

Од *E* изгледа да је остало само *F*, а да је доњи хоризонтални део откинут. Зато је професор Вулић, по свој прилици, *e*, као непотпуно сачувано, ставио у заграде (остади би могли означавати и *F*), док га је г. Васић оставио ван заграда, против чега ја тако исто не бих ништа имао. Али првобитно ту свакако није стајало *POSVERVNT*, него само *POSVER*. Према томе требало је написати *posue[r(unt)]*.

Одани

E. Борман.

Како се после овога састао Суд части, ја сам га известио, када ми је тражен потврдни материјал за моја тврђења, да ми је, на мој захтев, о неким спорним тачкама послао своје мишљење проф. Борман које ћу само на изричан захтев Суда части ставити суду на расположење (исп. горњу „пресуду“ г. г. Љуб. Стојановића и Богдана Поповића).

II

Писмо о рукопису.

Чим сам прочитао г. Томићево разлагање о моме фалсификату, ја сам замолио и уредништво „Штампе“ и уредништво „Новог Времена“ да пронађу моје рукописе по којима је мој одговор штампан, и да их сачувају код себе и ником не показују, док не дођу нарочито овлашћени људи који ће рукописе од њих узети. У уредништву „Штампе“ мој рукопис није нађен, а у уредништву „Новог Времена“ рукопис је пронађен и предат у руке г. Богдану Поповићу. Ево писма којим је пропратио секретар уредништва „Нов. Времена“ то предавање рукописа г. Богдану Поповићу:

Поштовани г. Поповићу,

Овај је рукопис г. Савић оставио мени на чување са нарочитом напоменом да га никоме не уступам. Но како ми је г. Дучић казао да га Вама могу дати, скидам сву одговорност са себе, преносећи је на Вас и на г. Дучића.

Београд, 17 марта 1910 г.

Поштује Вас
секр. редакције „Н. Времена“
Станислав Милијановић.

„Ново Време“ од 17/IV 1910, бр. 107.

III

Фотографија рукописа.

Рукопис се мој и сада налази код г. Б. Поповића. Ја сам га замолио да га фотографишем, што ми је он и допустио, и сада доносим овде место из свога рукописа које ће свима читаоцима потврдити, као што је потврдило и судијама Суда части, да је U м. V у V. Ulp(ia) штампарска погрешка, коју је г. Томић прогласио за фалсификат.

2. У другом катихису (стр.
 24) Васил гига XL. V. Ур(ia)
 Faustina. И до ништа не ваља.
 Од броја V (5) казивамо је Васил
 у које одде не може ништа знати.

А. Белић.

